

6. Барило О.Г., Потеряйко С.П. Вопросы кадровой политики в сфере гражданской защиты Украины / О.Г. Барило, С.П. Потеряйко // Инновации. – 2013. – № 5. – С. 111.

Богдан Р.І. полковник служби цивільного захисту, начальник навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД Закарпатської області;
Треніна А.С. методист обласних та м. Ужгород курсів удосконалення керівних кадрів

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АНДРАГОГІКИ

Швидке старіння інформації, постійна зміна технологій навчання висувають нові вимоги до фахівця, який працює у системі освіти. Він змушений постійно навчатися, опановувати нові педагогічні технології та методи навчання, а також орієнтуватися на широкий контекст освіти як суспільного явища.

Відмінності дорослих учнів від учнів-дітей поступово усвідомлювалися наукою. Тому в педагогіці з'явився спеціальний розділ дидактики, який отримав назву «андрагогіка».

Дорослий, який навчається, виступає в якості основної «рушійної сили» навчання, в той час як викладач відіграє роль координатора процесу, «архітектора», що створює нові форми, методи і можливості.

Необхідно уточнити, що андрагогіка – достатньо нова галузь науки, процес становлення якої триває і досі. Її розглядають по-різному: як самостійну науку, навчальну дисципліну, розділ педагогіки, мистецтво, допомогу дорослим у здобутті загальних та професійних знань.

Основне положення андрагогіки, на відміну від традиційної педагогіки, полягає в тому, що провідну роль у процесі навчання відіграє не той, хто навчає, а той, кого навчають. В цьому випадку відбувається зміна пріоритетності методів навчання.

Замість лекційних, андрагогіка передбачає переважно практичні заняття, часто експериментального характеру, дискусії, ділові ігри, кейси, вирішення конкретних виробничих завдань і проблем.

Того, хто навчається, відрізняють наступні характеристики:

1) він усвідомлює себе все більш самостійною, самокерованою особистістю;

2) накопичує все більший запас життєвого (побутового, професійного, соціального) досвіду, який стає важливим джерелом навчання його самого і його колег;

3) його готовність до навчання (мотивація) визначається його прагненням за допомогою навчальної діяльності вирішувати свої життєво важливі проблеми і досягати конкретної мети;

4) він прагне до невідкладної реалізації отриманих знань, умінь, навичок і якостей;

5) його навчальна діяльність у значній мірі зумовлена тимчасовими просторовими, професійними, побутовими та соціальними факторами (умовами).

Сучасна наука виділяє наступні основні принципи андрагогіки:

1. Принцип пріоритетності самостійного навчання. Для того щоб практично використовувати цей принцип, необхідна значна попередня підготовка – складання програм, підбір та тиражування навчального матеріалу, придбання і створення навчальних програм. Тут недостатньо складання списку літератури. Цей принцип забезпечує для дорослої людини можливість неспішного ознайомлення з навчальними матеріалами, запам'ятовування термінів, понять, класифікацій, осмислення процесів і технологій їх виконання. Значну допомогу в цьому надає сучасне дистанційне навчання.

2. Принцип спільної діяльності того, хто навчається, з колегами по навчанню і викладачем під час підготовки і у процесі навчання. Відправною точкою процесу навчання є виявлення потреб слухачів і виробничих потреб.

3. Принцип використання наявного позитивного життєвого досвіду (перш за все соціального і професійного), практичних знань, умінь, навичок того, хто навчається, в якості бази навчання і джерела формалізації нових знань. Цей принцип базується на активних методах навчання, що стимулюють творчу роботу слухача.

4. Принцип коригування застарілого досвіду й особистісних установок, що перешкоджають освоєнню нових знань. Може бути використаний як професійний, так і соціальний досвід, який вступає у протиріччя з вимогами часу, з корпоративними цілями. Наприклад, висококваліфікований фахівець може бути налаштований на індивідуальну роботу, на приховування особистісних знань, неприйняття нових перспективних працівників, вбачаючи в них загрозу для свого особистого благополуччя. У таких випадках необхідні бесіди, переконання в неспроможності звичного, формування нових точок зору, розкриття нових перспектив тощо.

5. Принцип індивідуального підходу до навчання на основі особистісних потреб, з урахуванням соціально-психологічних характеристик особистості й тих обмежень, які накладаються її діяльністю, наявністю вільного часу, фінансових ресурсів і т.д. В основі індивідуального підходу – оцінка особистості, яка навчається, аналіз її професійної діяльності, соціального статусу і характеру взаємовідносин в колегами.

6. Принцип актуалізації навчання. Він означає надання особі, яка навчається, свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання й оцінювання результатів навчання.

7. Принцип рефлексивності. Цей принцип оснований на свідомому ставленні слухача до навчання, що, в свою чергу, є головною частиною самомотивації того, хто навчається.

8. Принцип висування вимог до результатів навчання практичною діяльністю. Перш за все це затребуваність набутих знань, умінь, навичок. Виходячи з цього принципу, перед плануванням і організацією навчання необхідні дослідження й аналіз діяльності, що дозволить сформулювати цілі та завдання.

9. Принцип системності навчання. Він полягає у відповідності цілей та змісту навчання його формам, методам, засобам навчання і оцінки результатів. Системність можна розуміти і як систематичність, тобто безперервність або регулярність, причому з урахуванням результатів попереднього навчання і нових потреб у навчанні.

10. Принцип актуалізації результатів навчання (їх якнайшвидше використання на практиці). Виконання цього принципу забезпечується попередніми принципами – системності, практичної затребуваності результатів навчання, індивідуального підходу, використання напрацьованого досвіду.

11. Принцип розвитку слухача. Навчання повинно бути на вдосконалення особистості, створення здібностей до самонавчання, досягнення нового у процесі практичної діяльності людини.

Специфічною особливістю процесу підвищення кваліфікації кадрів є те, що вона передбачає навчання тільки дорослих людей, які мають закінчену фахову освіту, досвід практичної роботи, усвідомлюють власні професійні потреби й тому прагнуть до професійного розвитку як важливої умови подальшої професійної самореалізації.

Процес підвищення кваліфікації, побудований на засадах андрагогіки: пріоритети самостійного навчання; спільної діяльності; опори на досвід того, хто навчається; індивідуалізації навчання; актуалізації результатів навчання; розвитку освітніх потреб; усвідомленості навчання. Все це дозволяє забезпечити ефективну організацію навчання:

- формувати мотивацію до навчання, розуміння кожним слухачем способів;
- підвищення власної продуктивності під час навчання;
- створення викладачем сприятливої атмосфери для мотивації навчання;
- необхідність поділу процесу навчання на етапи. Якщо навички, які набуваються під час навчання, є достатньо складними, тоді вони будуть відпрацьовуватися поступово з відповідним закріпленням;
- наявність зворотного зв'язку щодо визначення результатів навчання.

Досвідчений викладач добре усвідомлює, що дорослому «учню» імпонує діалог, можливість розмірковувати і ставити запитання, уточнювати і висловлювати критичні судження. Достатньо добре відчують фахівці й психологічний клімат навчання дорослих, який є оптимальним за умов, коли базується на взаємоповазі та спільній роботі учасників навчання. Як правило, викладачі, працюючи з дорослими, володіють собою, уміють слухати, прояв-

ляють емпатію, тобто проявляють ті якості, що відповідають особистісним характеристикам педагога-андрагога.

А також намагаються зацікавити аудиторію викладом матеріалу, емоційною виразністю мови та поведінки, використовують допоміжні наочні матеріали, мультимедійні презентації тощо; при можливості використовують активні та інтерактивні методи навчання, тобто володіють методами активізації навчальної діяльності слухачів. На практичних заняттях залучають слухачів до розв'язування практичних проблем.

З урахуванням принципів і методів навчання можна виділити характерні риси навчання дорослих:

- 1) ненаказовий, недирективний характер навчання;
- 2) орієнтація навчання на досягнення результатів у вирішенні проблем;
- 3) постановка проблем і створення необхідних знань;
- 4) зв'язок із практикою і перевірка її за допомогою отриманих результатів навчання;
- 5) постійне обговорення змісту, форм і методів навчання в навчальній групі;
- 6) процес оцінювання результатів навчання за участю всіх членів групи;
- 7) діалог між членами навчальної групи.

Діалог передбачає, по-перше, рівність між членами навчальної групи, відвертість, довірливість, дбайливе ставлення один до одного серед членів навчальної групи; по-друге, взаємоповагу, інтегрування мислення і навчання, при якому індивід контролює своє мислення і навчання (на відміну від ситуації, в якій мислення індивіда просто адаптується до авторитету або досвіду інших).

Можна зробити висновок, що зазначені принципи є нормами освітнього процесу андрагогіки і передбачають обов'язкове використання. Вони не протилежні принципам педагогіки, проте ми бачимо певну різницю в підходах до процесу навчання. Головна відмінність полягає у спрямованості на спільну діяльність слухача з іншими слухачами і викладача під час планування, формування, реалізації, оцінки та корекції процесу навчання. В результаті такої діяльності виявляються потреби слухачів: стає зрозумілим характер і обсяг життєвого досвіду, який слухач може використовувати як базу для навчання або джерело формування нових знань, або коригувати досвід, який входить у протиріччя з новими сучасними вимогами і соціальними стандартами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипова С.П. Основи андрагогіки: навч. посібник / Архипова С.П. – Черкаси, 2002. – 92 с.
2. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 23–28.
3. Набока Л. Андрагогізація підготовки методистів до інноваційної діяльності / Л.Набока // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 2. – С. 3–7.